

Sygn. akt III KK 351/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący)

SSN Andrzej Ryński (sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

Protokolant Łukasz Biernacki

w sprawie J. C.

oskarżonego z art. 212 § 2 kk

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 25 lutego 2015 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika oskarżyciela prywatnego

od wyroku Sądu Okręgowego w O.

z dnia 8 maja 2014 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Rejonowego w P.

z dnia 4 listopada 2013 r.,

1. uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Rejonowego i sprawę przekazuje temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania;

2. zarządza zwrot na rzecz oskarżyciela prywatnego M. K. wniesionej opłaty od kasacji.

UZASADNIENIE

J. C. został oskarżony przez oskarżyciela prywatnego o to, że w dniach od 14 do 22 sierpnia 2012 r., działając w warunkach przestępstwa ciągłego, znieśliwił M. K. w ten sposób, że w Dzienniku [...], w artykule „[...]” oraz w Tygodniku [...], w artykule „[...]”, pomówił M. K., że jako były wójt gminy [...], wchodzi w skład zorganizowanej grupy przestępczej, która podstępem przejmując grunty i majątki, w tym majątek [...], tj. o czyn z art. 212 § 2 k.k.

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 4 listopada 2013 r., uniewinnił J. C. od zarzucanego mu czynu.

Od powyższego wyroku apelacje złożyli pełnomocnik oskarżyciela prywatnego oraz oskarżyciel prywatny.

Pełnomocnik oskarżyciela prywatnego zaskarżonemu orzeczeniu zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało wpływ na treść wyroku:

1. art. 5 § 2 k.p.k. przez uznanie, że w sprawie występują nieusuwalne wątpliwości, które należy rozstrzygnąć na korzyść oskarżonego, podczas gdy wątpliwości te mogą być usunięte poprzez przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadków [...], dziennikarzy, którzy opublikowali wywiad w Dzienniku [...] w artykule "[...]" oraz w Tygodniku [...] w artykule "[...]",
2. art. 167 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k. polegające na nieprzeprowadzeniu dowodu z urzędu w postaci przesłuchania świadków [...] na okoliczność wywiadów z J. C. i ich autoryzacji.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania innemu sądowi rejonowemu wyznaczonemu przez Sąd odwoławczy.

Oskarżyciel prywatny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie przepisów prawa procesowego mające wpływ na treść wyroku, tj.:

1. art. 41 § 1 k.p.k., polegające na niewyłączeniu się sędziego orzekającego z własnej inicjatywy w przypadku, gdy zaistniały przesłanki przewidziane w art. 41 § 1 k.p.k.,
2. art. 167 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k., polegające na nieprzeprowadzeniu dowodu z urzędu w postaci przesłuchania świadków [...] na okoliczność przeprowadzenia wywiadów z J. C. i ich autoryzacji,
3. art. 7 k.p.k. w zw. z art. 391 k.p.k., polegające na ustaleniu stanu

faktycznego na podstawie dowolnej, a nie swobodnej oceny materiału dowodowego, polegającej na pominięciu dowodu z cytowanych wypowiedzi z artykułów prasowych, stanowiących przedmiot niniejszego postępowania oraz z wyjaśnień oskarżonego złożonych na rozprawie potwierdzających, że zniesławienia znajdują się w cytowanych wypowiedziach J. C. i dowolnym doborze w ogólnym powołaniu się na całość materiału dowodowego bez wskazania, który konkretnie dowód potwierdza daną okoliczność,

4. art. 4 k.p.k., art. 7 k.p.k., art. 410 k.p.k. i art. 424 § 1 k.p.k., polegające na ustaleniu okoliczności stanu faktycznego na podstawie materiału dowodowego, który jest nie kompletny, a brak jest umotywowanego stanowiska Sądu dla takiego postępowania.

Powołując się na powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania innemu sądowi rejonowemu wyznaczonemu przez Sąd odwoławczy.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 8 maja 2014 r., zaskarżony wyrok utrzymał w mocy, uznając obie apelacje za oczywiście bezzasadne.

Kasację od tego wyroku wniósł pełnomocnik oskarżyciela prywatnego. Zaskarżając wyrok Sądu odwoławczego w całości zarzucił mu rażące naruszenie przepisów prawa procesowego mające istotny wpływ na jego treść tj:

1. art. 7 k.p.k. w zw. z art. 41 § 1 k.p.k., polegające na uznaniu, że dowody złożone wraz z apelacją oskarżyciela prywatnego w postaci aktów notarialnych oraz postanowienia Sądu Rejonowego II Wydział Karny w sprawie [...] nie stanowiły podstawy do wyłączenia się sędziego z urzędu, podczas gdy dowody te mogą co najmniej wywołać uzasadnioną wątpliwość, co do jego bezstronności w danej sprawie;

2. art. 7 k.p.k. w zw. z art. 2 § 2 k.p.k. i art. 167 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k., polegające na uznaniu, że postępowanie sądowe ma charakter kontradiktoryjny, podczas gdy przewodniczący w niniejszej sprawie miał obowiązek z urzędu wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności i ustalenia prawdy materialnej, w tym wyjaśnienia autoryzacji wywiadu, jeśli tę okoliczność uznał za istotną.

Podnosząc ten zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu.

Oskarżony w odpowiedzi na kasację wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja okazała się zasadną w zakresie, w jakim podniesiono w niej zarzut rażącego naruszenia prawa procesowego – art. 167 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k. Stwierdzone uchybienie jest na tyle oczywiste i poważne, że rzutuje na kwestię rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu, tj. odpowiedzialności karnej J. C. za zarzucane mu przestępstwo.

W takich okolicznościach stwierdzić trzeba, że afirmowane w punkcie 2 kasacji naruszenie prawa należy do kategorii „przyczyn kasacyjnych” wynikających z treści art. 523 § 1 k.p.k.

Istota stwierdzonego uchybienia sprowadza się do niezasadnego zaniechania przeprowadzenia z urzędu dowodu z zeznań świadków [...] na okoliczność przeprowadzenia wywiadów z J. C. i ich autoryzacji – niewątpliwie mające istotne znaczenie dla przedmiotu rozpoznawanej sprawy, czego niestety nie dostrzegł Sąd Okręgowy. Odpierając tożsamy zarzut podniesiony w apelacji pełnomocnika oskarżyciela prywatnego, Sąd Okręgowy skonstatował, że *„...Sąd Rejonowy z urzędu nie był zobligowany do prowadzenia postępowania dowodowego, skoro strony o to nie wnosiły i miał podstawy uznać, że sprawa dojrzała do rozstrzygnięcia w oparciu o przedstawione przez strony dowody..”*. Jednocześnie Sąd *ad quem* podkreślił, że w związku z obowiązującą zasadą kontradiktoryjności, na stronach ciąży obowiązek zgłaszania wniosków dowodowych, co wynika wprost z treści art. 167 k.p.k. (str. 3 uzasadnienia Sądu Okręgowego). Taka ocena Sądu Okręgowego narusza nie tylko cel postępowania karnego, jakim jest wyjaśnienie wszystkich okoliczności sprawy, ale także zasadę prawdy materialnej. W obecnym bowiem stanie prawnym, zasada kontradiktoryjności ma charakter ograniczony na rzecz zasady prawdy materialnej, która obliuguje sąd do wyjaśnienia z urzędu wszystkich wątpliwości. Natomiast zasadnicza zmiana treści art. 167 k.p.k., zawierająca istotne ograniczenie działania *ex officio* w postępowaniu jurysdykcyjnym wszczętym z inicjatywy strony, nastąpi dopiero z dniem 1 lipca 2015 r., w oparciu o przepis art. 1 pkt 51 i art. 56 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz

niektórych innych ustaw (Dz.U.2013.1247 ze zm.).

Trudno było nie zgodzić się z pełnomocnikiem oskarżyciela prywatnego utrzymującym, że skoro istnieją wątpliwości czy znieślawiające treści, tj. uznanie oskarżyciela prywatnego za członka mafii lub zorganizowanej grupy, która podstępem przejmie grunty, zostały wypowiedziane przez J. C., czy też były skutkiem opracowania wywiadu przez dziennikarzy, to obowiązkiem organów procesowych było przesłuchanie w charakterze świadków dziennikarzy [...], którzy posiadali w tej mierze wiedzę i których relacje mogły być pomocne przy ustalaniu sprawstwa J. C. Oba wywiady opublikowane w [...] zawierają cytowania wypowiedzi J. C. Oskarżony w wyjaśnieniach składanych przed Sądem pierwszej instancji potwierdził, że udzielał wywiadów dziennikarzom A. S. i G. H., jednak ich nie autoryzował. Nie potrafił także wskazać, czy jego wypowiedzi były nagrywane, a także zaprzeczył, że mówił, iż M. K. działa w ramach zorganizowanej grupy przestępczej (k. 182-183, t. I). W tej sytuacji, to na Sądzie ciążył obowiązek ustalenia czy rzeczywiście w tych wypowiedziach lub informacjach, powoływanych w tekście, nie znalazły się określenia naruszające dobra osobiste innej osoby. Ustalenie to jest łatwiejsze, jeżeli sporny tekst publikacji był autoryzowany przez osobę udzielającą wywiadu lub wypowiedzi. W razie braku autoryzacji (tak jak to ma miejsce w przedmiotowej sprawie) konieczne jest wykorzystanie innych środków dowodowych, np. zeznań dziennikarza, któremu udzielono wywiadu, czy publikacji (por. wyrok SN z dnia 16.02.2005 r., sygn. akt IV CK 519/04, OSNC 2005/9/165). Tymczasem, procedujący w sprawie Sąd Rejonowy, na skutek braku jednoznacznych dowodów, które potwierdziłyby tezę oskarżenia, rozstrzygnął pojawiająca się w ten sposób wątpliwość na korzyść oskarżonego.

Jednocześnie podkreślić należy, że bierność stron i brak wniosku o pozyskanie wspomnianego dowodu nie zwalniały Sądu pierwszej instancji z obowiązku podjęcia w tym zakresie czynności z urzędu w stadium jurysdykcyjnym. Trafnie wskazuje się w judykaturze, że niedomaganie się przez strony przeprowadzenia określonego dowodu, nie zwalnia sądu z odpowiedniej inicjatywy dowodowej, w szczególności w sytuacji jeśli jej brak grozi wydaniem niesprawiedliwego orzeczenia (por. wyrok SN z dnia 10.07.2008 r., II KK 33/08, Lex nr 44896; wyrok SN z dnia 12.09.2002 r., IV KK 285/02, Lex nr 55532;

postanowienie SN z dnia 11.04.2006 r., V KK 360/05, OSNwSK 2006/1/819; postanowienie SN z dnia 11.03.2003 r., III KKN 94/01, Lex nr 78409). Powyższe stanowisko znajduje pełne wsparcie w treści art. 167 k.p.k., jak też w wynikającej z art. 2 § 2 k.p.k., art. 4 k.p.k. i art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. konieczności: oparcia każdego rozstrzygnięcia na prawdziwych ustaleniach faktycznych, badania oraz uwzględniania okoliczności przemawiających zarówno na korzyść jak i na niekorzyść oskarżonego, realizacji w toku procesu zasady trafnej reakcji karnej (zob. też A. Murzynowski, Istota i zasady procesu karnego, Warszawa 1994, s. 113 i n.).

Tak więc skoro Sąd Rejonowy miał obowiązek przeprowadzenia z urzędu (art. 167 k.p.k.) dowodu z przesłuchania świadków [...], na okoliczność wywiadów przeprowadzonych z J. C. i ich autoryzacji, zaś tego obowiązku nie wypełnił, to dopuścił się rażącego naruszenia art. 167 k.p.k. w zw. z art. 366 § 1 k.p.k. Sąd Okręgowy nie dostrzegł tej okoliczności (podniesionej w apelacji) i sprowadził problem do stwierdzenia, że strona – pomimo pomocy ze strony profesjonalnego pełnomocnika – nie wniosowała o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków, powielając tym samym błędne stanowisko Sądu Rejonowego, że nadrzędną zasadą jest kontradykcyjność procesu karnego i to strony powinny zgłaszać wnioski dowodowe.

Wobec powyższego niezbędne okazało się uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 8 maja 2014 r. oraz utrzymania nim w mocy wyroku Sądu Rejonowego z dnia 4 listopada 2013 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji (art. 537 § 1 i 2 k.p.k.).

Powyższemu rozstrzygnięciu w przedmiocie kasacji wniesionej na niekorzyść oskarżonego nie stała na przeszkodzie treść art. 524 § 3 k.p.k. Przepis ten zakazuje uwzględnienia kasacji na niekorzyść osoby oskarżonej, wniesionej po upływie 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia. W niniejszej sprawie termin ten nie został przekroczony.

Podjmując decyzję o uchyleniu wyroku także Sądu Rejonowego i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania właśnie temu sądowi, Sąd Najwyższy kierował się tym, iż to na sądzie pierwszej instancji, jako sądzie meriti, spoczywał będzie obowiązek uzupełnienia postępowania dowodowego, poprzez

przeprowadzenie dowodów co do istoty sprawy oraz poczynienia na bazie tak uzupełnionego materiału dowodowego ponownych ustaleń faktycznych.

Zatem, organ sądowy pierwszej instancji, będąc związany wskazaniem Sądu Najwyższego co do dalszego postępowania (art. 518 k.p.k. w zw. z art. 442 § 3 k.p.k.), pozyska dowód z przesłuchania świadków na okoliczność wywiadów przeprowadzonych z J. C. i ich autoryzacji. Po przeprowadzeniu tego dowodu obowiązkiem Sądu będzie dokonanie uwzględniającej dyspozycję art. 7 k.p.k. oceny, czy zawarte we wskazanych wyżej artykułach prasowych treści zostały wypowiedziane przez J. C., czy były efektem opracowania wywiadu przez dziennikarzy. Na podstawie tak zgromadzonego materiału dowodowego, w ramach samodzielności jurysdykcyjnej, Sąd Rejonowy rozstrzygnie czy wypowiedzi oskarżonego kierowane do dziennikarzy miały charakter znieślawiający oskarżyciela prywatnego, niezależnie od rozbieżnych poglądów prezentowanych w tym zakresie, przez Sąd Okręgowy w sprawie ...1/13 oraz Sąd Apelacyjny w sprawie ...9/14 z powództwa M. K. przeciwko J. C. o ochronę dóbr osobistych.

Po wydaniu wyroku, Sąd meriti, w razie wystąpienia takiej konieczności, uzasadni go zgodnie ze standardami przewidzianym w art. 424 k.p.k.

Marginalnie należy zauważyć, że art. 167 § 1 k.p.k. w brzmieniu nadanym wskazaną wyżej ustawą z dnia 27 września 2013 r. stanowiący oś konstrukcyjną wprowadzanego do procedury karnej procesu kontradyktoryjnego, w postępowaniu ponownym prowadzonym w niniejszej sprawie, nie będzie miał zastosowania także po dacie jego wejścia w życie - 1 lipca 2015 r., z uwagi na treść art. 36 pkt 2 ustawy nowelizującej.

Chybiony okazał się natomiast zarzut kasacji oparty na przekonaniu, że sporządzanie aktów notarialnych przez oskarżonego J. C. w kancelarii notarialnej żony sędziego referenta, stanowiło w tej sprawie przesłankę uzasadniającą wyłączenie sędziego na podstawie art. 41 § 1 k.p.k. Przypomnieć trzeba, że potencjalne uchybienia dotyczące kwestii wyłączenia sędziego, stanowią bezwzględną przyczynę odwoławczą jedynie w aspekcie przesłanek tego wyłączenia wymienionych w art. 40 k.p.k. i tylko wtedy mogą być podnoszone w kasacji, niezależnie od tego na jakim etapie procesu wystąpiły. Natomiast w sytuacji, gdy zagadnienie fakultatywnego wyłączenia miałoby dotyczyć

procedowania sądu pierwszej instancji, a nie sądu odwoławczego, którego rozstrzygnięcie jest przedmiotem tej kontroli, podnoszenie tego zarzutu żadną miarą nie może być skuteczne (por. postanowienie SN z dnia 13.07.2005 r., sygn. akt II KK 388/04, OSNwSK 2005/1/1349). Na marginesie trzeba jedynie zauważyć, co zresztą podkreślał Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie, że podstawą żądania wyłączenia sędziego na wniosek, są trwałe powiązania sędziego ze stroną albo jej pełnomocnikiem typu przyjaźń, wrogość, zbieżność lub rozbieżność interesów (por. postanowienie SN z dnia 7 lipca 1972 r., I KR 12/72, OSNPG 1972, nr 11, poz. 179; postanowienie SN z dnia 11.04.1980 r., sygn. akt VI KR 55/80, OSPIKA 1-2/1982, poz. 11; wyrok SN z dnia 17 maja 2007 r., V KK 105/06, Prok. i Pr.-wkł. 2007, nr 12, poz. 13, s. 9). Sporadyczne kontakty, na linii stricte zawodowej (co ma miejsce w przedmiotowej sprawie) nie powodują konieczności wyłączenia sędziego.

Na zakończenie trzeba jeszcze nadmienić, że uwzględniając treść sentencji wyroku Sądu Najwyższego, nie było podstaw do zamieszczania w tym wyroku rozstrzygnięcia o kosztach procesu za postępowanie kasacyjne. Tego rodzaju rozstrzygnięcie zamieszcza się jedynie w wyroku kończącym postępowanie (art. 626 § 1 k.p.k.). Takiej cechy nie ma wyrok Sądu Najwyższego uchylający orzeczenia sądów obu instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania organowi *a quo*. Natomiast zwrot opłaty kasacyjnej zarządzono na podstawie art. 527 § 4 k.p.k.